

JOANNIS A SANCTO THOMA
ORDINIS PRÆDICATORUM

CURSUS
PHILOSOPHICUS
THOMISTICUS

TOMUS PRIMUS
LOGICA

Cahiers scolastiques n°JT-1

SANCTÆ DEI GENITRICI
IN SIGNUM GRATI ANIMI
ET FILIALIS OBEDIENTIÆ
AUCTOR
LIBENTISSIME DEDICAT

© Editions *Schola Sapientiae*, 2025

Les textes du RP Garrigou-Lagrange étant libres de droit,
chacun peut librement copier les pages,
pourvu qu'elles participent à la formation en science logique,
et encourage le développement de cette science.

Numéro :	Hors-série n°JT-1 de la revue des <i>Cahiers scolastiques</i>
ISSN :	2681-6954
Dépôt légal :	septembre 2025
Edition :	Schola Sapientiae Lierne, 36230 Tranzault, France www.scholasapientiae.fr
Impression :	Pumbo.fr (Pays-Bas)
Directeur de la publication :	Mathieu Brulaire

JOANNIS A SANCTO THOMA O.P.

DOCTORIS THEOLOGI IN COMPLUTENSI ACADEMIA PROFESSORIS PRIMARII, SUPREMI FIDEI CENSORIS

CURSUS PHILOSOPHICUS THOMISTICUS

SECUNDUM EXACTAM, VERAM ET GENUINAM ARISTOTELIS ET
DOCTORIS ANGELICI MENTEM.

TOMUS PRIMUS

LOGICA

TRANZALTI
(GALLÆ, BITURIGIS)

MMXXV

PRÆFATIO

AD LECTOREM

Sistit se, o Lector candide, tuum in iudicium Joannes a Sancto Thoma, verissimus Angelici Doctoris as-secla, et fidelissimus Achates, qui sic S. Thomæ mentem assecutus est, ut illius doctrinam divinius intellexerit nemo, luculentius scriptis nullus mandaverit, nemo utilius in lucem ediderit. Quare quod de S. Thoma insigni cum laude acclamarunt olim viri plures conspicui, illum sic D. Augustini spiritum ebibisse, ut animam tanti Patris et tanti Ecclesiæ Doctoris in D. Thomam migrasse non dubitarint asserere, id de fidelissimo D. Thomæ discipulo Joanne a S. Thoma possumus asseverare; sic enim tanti Magistri pressit vestigia, sic illius spiritu fuit informatus, ut non incongrue illius intelligibilis imago censeatur. Is doctrinam Philosophicam daturus in publicum ad hunc scopum collimavit ut sanctissimi Præceptoris æmuletur modestiam, sensum et intelligentiam proderet, sanam et solidam doctrinam imitaretur; et quoniam in humano illo Cherubino mirabilis invenitur ordo, doctrina clara, facundia grata, sententia firma, stylus brevis, æmulanda modestia, admiranda subtilitas, sed magis obstupescenda claritas, Joannes a S. Thoma has partes non sine stupore ita comparavit; ut an Thomas a S. Thoma differat vix facile sit judicare.

Cursu suo philosophico *Logicam* et *Naturalem Philosophiam* Auctor comprehendit. Porro *Logicam* in duas partes dividit, quarum prima dialecticas disputationes, quas Summulas vocant, complectitur, et circa formam logicalem versatur; secunda vero circa Prædicabilia et Prædicamenta, ac libros Posteriorum, tractatque de instrumentis logicalibus ex parte materiæ, et posterioristicæ resolutionis. Et, ut sanctissimi Præceptoris brevitatem imitaretur, immensam inextricabilium quæstionum silvam, et spinosa sophismatum dumeta, quæ cum sint pungentia et mentibus onerosa, utilitatis nihil, dispendii vero non parum afferunt, curavit excidere; nervosis potius rationibus, quam phalerata verborum pompa doctrinam suam confirmat, paucis multa complectitur; humana quippe mens brevitate gaudet, prolixitate confunditur atque, ut D. Ambrosius ait, “faciliora sunt quæ brevius explicantur.” *Naturalis Philosophiæ* tres partes distinxit, quarum prima de natura in communi ejusque affectibus disserit; secunda, de ente mobili corruptibili, ad libros Aristotelis *de Ortu et Interitu*; tertia, de ente mobili animato, ad libros Aristotelis *de Anima*.

Jam opus in tria volumina compingere et redigere ordine servato, pro utilitate et commodo lectorum, bibliopolæ curæ fuit; et ne illorum mens in conquiendis materiis ultro citroque dispersis distraheretur, illarum omnium unicus syllabus accuratissimus et amplissimus effectus est.

Vale.

APPROBATIO.

Cursum tum theologicum cum philosophicum R. P. Joannis a S. Thoma, Philippi IV Magni Hispaniarum Regis a confessionibus, ego infrascriptus Doctor Theologus Parisiensis accurate et non sine magna animi voluptate perlegi, nihilque nec minimum apicem orthodoxæ fidei adversantem offendi, imo nihil quod sanctorum Patrum doctrinam non redoleat. Sed potissimum Doctoris Angelici mentem sic exprimit, ut S. Thomam Aquinatem in Joannem a Sancto Thoma, seu quantum ad profunditatem doctrinæ, seu quantum ad perspicuitatem, quodammodo transfusum existimare cogamur. Quamobrem, ut publicæ consulatur utilitati, necessarium reor in lucem emitti. Lugduni hac die XXV Januarii 1663.

Fr. Joannes Robe.

LOGICA

PRIMA PARS ARTIS LOGICÆ

SUMMULARUM

LIBER PRIMUS.

DE HIS QUÆ SPECTANT AD PRIMAM OPERATIONEM INTELLECTUS.

CAPUT PRIMUM.

Definitio termini.

arie de definitione *termini*, id est *simplicis dictionis*, ut homo, Petrus, lapis sentiunt auctores, secundum quod considerant in eo diversos respectus, vel officia, sive partis componentis orationem quomodocumque, sive partis principalis et per modum *extremi* tantum, sive per modum *terminantis* resolutionem propositionis, et syllogismi, sive per modum *prædicati et subjecti*. Et quidem considerationes istas veræ sunt, et omnes in termino locum habent, sed oportet videre quænam convenientius explicet naturam termini in communi, ut pertinet ad præsens. Cum enim mens nostra in scientiis resolutorie procedat, et præsertim in Logica, quæ *Analytica* ab Aristotele dicitur, quia resolutoria, oportet quod sit designabile ultimum elementum, seu terminus hujus resolutionis, ultra quod non fiat resolutio ab arte; sicut etiam in naturali generatione materia prima est ultimum principium in quod fit resolutio; alioquin, vel procedetur in infinitum, vel non fiet perfecta resolutio. Et quia idem est terminus resolutionis et principium compositionis, id quod fuerit ultimum elementum in quod composita logicalia resolvuntur, dicetur etiam primum, ex quo cætera componuntur, et unde incipere debeamus.

Hoc igitur attendentes dicimus nos agere in præsentia de termino sub conceptu ultimi elementi in quod terminatur omnis resolutio compositionis logicaliæ, etiam ipsius propositionis, et orationis, quia ab hoc, ut a primo et simpliciori convenit incipere. Et licet Aristoteles, in I *Priorum*, definierit terminum per id "in quod resolvitur propositio, ut in prædicatum et subjectum", tamen ibi non definivit terminum in tota sua latitudine, sed contracte, ut

deservit ad fabricam, et compositionem syllogisticam, in qua syllogismus constat ex tribus terminis, quatenus sunt extrema in propositionibus, et induunt habitudinem partis syllogisticæ, id est illativæ. Cæterum alibi consideravit Aristoteles terminum sub universaliori ratione, ut etiam est communis nomini, et verbo, et non sub vocabulo termini sed sub vocabulo dictionis, ut induit ordinem componentis enuntiationem, non habitudinem inferentis in syllogismo. Unde D. Thomas, I *Periherm.*, lect. VIII, § *Excludit*, exponens illud verbum Aristotelis: "Nomen ergo, et verbum dictio sit sola", inquit: "Et videtur ex modo loquendi, quod ipse imposuerit hoc nomen ad significandum partes enuntiationis." Datur ergo secundum Aristotelem, et D. Thomam aliqua ratio communis partibus enuntiationis, quam Philosophus dictionem, nos terminum vocamus, quia in ipso omnis resolutio terminatur, non solum syllogismi sed etiam enuntiationis, quæ ex simplicibus componitur, et consequenter in illa resolvitur. Et ibidem, lect. V, § *Ostendit*, dicit S. Thomas: "Quod aliquando nomen sumitur prout communiter significat quamlibet dictionem, etiam ipsum verbum." Et in Opusc. XLVIII, in initio, vocat terminos "partes enuntiationis." Ab hac ergo communissima acceptione termini tanquam ab ultimo elemento totius resolutionis logicaliæ, dicimus esse incipiendum, et de illo tradendam definitionem.

Et sic definitur terminus, seu dictio, non per extremum propositionis tantum, aut per prædicatum et subjectum, sed per aliquid communius, scilicet *id ex quo simplex conficitur propositio*; vel potius imitantes Aristotelem, qui nomen, verbum et orationem per voces definit, quia sunt signa nobis no-

tiora, definitur: *Vox significativa ad placitum, ex qua simplex conficitur propositio, vel oratio*. Ut autem comprehendit mentalem terminum, et scriptum, definietur *signum ex quo simplex conficitur propositio*.

Dicitur *signum*, vel *vox significativa*, ad excludendum voces non significativas, ut *Blitiri*, sicut illas exclusit Aristoteles in nomine, et verbo; et cum omnis terminus sit nomen, verbum, vel adverbium, si nihil horum est vox non significativa, non est terminus, ut latius in Quæstione de hac re ostendam. Dicitur *ad placitum*, ad excludendas voces significativas

naturaliter, ut gemitus. Dicitur *ex qua simplex conficitur propositio*, ad excludendum ipsam propositionem, seu orationem, quæ non est primum elementum componens, sed est aliquid compositum, et quoddam totum, atque adeo supponit alias partes componentes, et si aliquando componit, non simplicem, sed hypotheticam propositionem componit, vel syllogismum.

An vero terminus sit extra propositionem actu pars quantum ad essentiam et habitudinem partis, licet non quoad exercitium componendi, dicemus infra, qu. I, de termino, art. 3.

CAPUT SECUNDUM.

Definitio et divisio signi.

uia ergo, tam terminus, quam oratio, et propositio, et reliqua instrumenta logicalia per significationem definiuntur, eo quod intellectus cognoscit per conceptus significativos, et loquitur per voces significativas, et in universum omnia instrumenta, quibus ad cognoscendum et loquendum utimur, signa sunt; ideo, ut logicus exacte cognoscat instrumenta sua, scilicet terminos et orationes, oportet quod etiam cognoscat quid sit *signum*. Signum ergo definitur in communi, *id quod potentiæ cognoscitivæ aliquid aliud a se repræsentat*. Ita tradimus definitionem signi ut complectatur omnia signa tam formalia, quam instrumentalia. Definitio enim quæ communiter circumfertur: “Signum est quod præter species quas ingerit sensui, aliud facit in cognitionem venire”, solum instrumentali signo competit. Hæc ergo definitio ut melius innotescat, oportet considerare quod est quadruplex causa cognitionis, scilicet efficiens, objectiva, formalis, et instrumentalis. Efficiens est ipsa potentia quæ elicit cognitionem, sicut oculus, auditus, intellectus. Objectum est res quæ movet, vel ad quam tendit cognitio, ut cum video lapidem, vel hominem. Formalis est ipsa notitia, qua redditur potentia cognoscens, ut visio ipsa lapidis, vel hominis. Instrumentalis est medium per quod objectum repræsentatur potentiæ, sicut imago exterior Cæsaris repræsentat Cæsarem. Objectum est triplex, scilicet motivum tantum, terminativum tantum, motivum et terminativum simul. Motivum tantum est quod movet potentiam ad formandum notitiam non sui, sed alterius; sicut Imperatoris imago, quæ movet ad cognoscendum Imperatorem. Terminativum tantum est res cognita per notitiam ab alio objecto productam, sicut Imperator cognitus per imaginem. Terminativum et motivum simul, quod movet potentiam ad formandum cognitionem sui, sicut quando paries in se videtur.

Igitur *facere cognoscere* latius patet quam *repræsentare*, et *repræsentare*, quam *significare*. Nam facere cognoscere dicitur de omni concurrente ad cognitionem; et sic dicitur quadrupliciter, scilicet effective, objective, formaliter, et instrumentaliter. Effective, ut de ipsa potentia eliciente cognitionem, et de causis ad eam concurrentibus, ut Deo movente, intellectu agente, seu producente species, habitu adjuvante, etc. Objective, ut de ipsa re quæ cognoscitur, v. g. si cognosco hominem, homo ut objectum facit cognoscere seipsum præsentando se potentiæ. Formaliter, ut de ipsa notitia, quæ tanquam forma reddit cognoscentem. Instrumentaliter, ut de ipso medio deferente objectum ad potentiam; ut imago Imperatoris defert Imperatorem ad intellectum, quasi medium, et hoc medium vocamus instrumentum. Repræsentare dicitur de omni eo, quo aliquid fit præsens potentiæ, et sic dicitur tripliciter, scilicet objective, formaliter, et instrumentaliter. Objectum enim repræsentat se objective, ut paries; notitia repræsentat formaliter; vestigium, vel imago, instrumentaliter. Significare dicitur de eo quo fit præsens aliquid distinctum a se, et sic solum dicitur dupliciter, scilicet formaliter et instrumentaliter.

Hinc nascitur duplex divisio signi. Nam qua parte signum ordinatur ad potentiam, dividitur in signum *formale* et *instrumentale*; quatenus vero ordinatur ad signatum, dividitur penes causam ordinantem illud in *naturale*, et *ad placitum*, et *ex consuetudine*. Signum formale est formalis notitia quæ seipsa, non mediante alio, repræsentat. Signum instrumentale est quod ex præexistente cognitione sui aliquid aliud a se repræsentat, sicut vestigium bovis repræsentat bovem. Et hæc definitio solet tradi communiter de signo, sed non convenit nisi signo instrumentali. Signum naturale est quod ex natura rei repræsentat, quavis impositione et consuetudi-

ne remota; et sic repræsentat idem apud omnes, ut fumes ignem. Signum ad placitum, quod repræsentat aliquid ex impositione voluntatis per publicam auctoritatem, ut vox homo. Signum ex consuetudine, quod ex solo usu repræsentat sine publica

impositione, sicut mappæ supra mensam significant prandium. De his, omnibus quæ ad naturam et divisionem signorum spectant, late agimus in Logica, disp. XXI et XXII.

CAPUT TERTIUM.

De quibusdam divisionibus terminorum.

Prima divisio termini est in *mentalem*, *vocalem* et *scriptum*. Mentalis est notitia seu conceptus ex quo simplex conficitur propositio. Conceptus est illa imago quam intra nos formamus, cum aliquid intelligimus. Vocalis supra est definitus, cap. I. Scriptus est scriptura ad placitum significans, ex qua simplex conficitur propositio.

Terminus mentalis, si attendamus ad diversas species essentielles ejus, dividitur penes objecta a quibus species notitiarum sumitur; et sic non agimus de divisione illarum in præsentia, sed solum agimus de quibusdam generalibus conditionibus notitiarum, seu conceptuum, quibus distinguuntur varii modi cognoscendi. Et nota dividi hic notitiam simplicem, id est pertinentem tantum ad primam operationem; agimus enim de divisione termini mentalis, terminus autem ad primam operationem spectat. Unde in hac divisione notitiarum non includitur aliqua notitia pertinens ad discursum, aut ad compositionem; nulla enim istarum est terminus, vel simplex apprehensio. Et similiter removeatur omnis notitia practica, et quæ dicit ordinem ad voluntatem, quia voluntas non movetur a simplici apprehensione termini, sed a compositione, seu iudicio de convenientia rei, ut dicemus in lib. *de Anima*.

Igitur notitia quæ est simplex apprehensio, seu terminus mentalis, primo dividitur in notitiam *intuitivam* et *abstractivam*; quæ divisio non solum amplectitur notitiam intellectivam, sed etiam sensuum externorum quæ sunt notitiæ intuitivæ, et internorum quæ aliquando sunt intuitivæ aliquando abstractivæ. Notitia intuitiva est notitia rei præsentis. Et dico rei præsentis, non præsentatæ ipsi potentiæ; esse enim præsens pertinet ad rem in seipsa, ut est extra potentiam; esse præsentatam convenit rei, ut objectæ ipsi potentiæ, quod omni notitiæ commune est. Notitia abstractiva est notitia rei absentis, quæ opposito modo intelligitur ad intuitivam. De his notitiis late agimus in Logica, disp. XXIII.

Secundo dividitur notitia ex parte conceptus in conceptum *ultimatum* et *non ultimum*. Conceptus ultimus est conceptus rei significatæ per ter-

minum, ut res quæ est homo est significata per vocem *homo*. Conceptus non ultimus, seu medius, est conceptus ipsius termini ut significantis, ut conceptus hujus termini homo.

Tertio dividitur conceptus in *directum* et *reflexum*. Reflexus est quo cognoscimus nos cognoscere, atque ita habet pro objecto aliquem actum, vel conceptum, aut potentiam intra nos. Directus est quo cognoscimus aliquod objectum extra conceptum nostrum, nec reflectimus supra cognitionem nostram, ut cum cognoscitur lapis, vel homo. De his divisionibus conceptuum agimus in Logica, disp. XXIII.

Secunda divisio termini pertinet proprius, et principalius ad terminum vocalem, et sic dividitur terminus in *univocum* et *æquivocum*. Terminus univocus dicitur, qui sua significata eodem conceptu significat, ut ly *homo* significat omnes homines, ut conveniunt in eodem conceptu naturæ humanæ. Et intelligitur in eodem conceptu simpliciter uno, sicut ea quæ conveniunt in specie, vel genere; non proportionaliter tantum uno, sicut *analogæ*, quæ saltem pro portione unum dicuntur, ut in Logica, quæst. XIII, dicimus. Æquivocus terminus dicitur, qui sua significata non eodem, sed pluribus conceptibus significat, id est non ut conveniunt aliquo modo etiam proportionaliter, sed ut differunt, sicut canis significat canem animal et sidus sine ulla convenientia in natura, sed in voce. Et ideo non datur æquivocatio in conceptu ultimo mentis, ut dicemus cit. loco Logicæ, art. II, quia conceptus est naturalis similitudo, et si est unus, repræsentatum ejus est unum, si autem plura attingit, est ut conveniunt in aliqua ratione una, quod est proprium univocorum. Et ideo hæc divisio proprie tangit terminum vocalem, in quo invenitur æquivocatio, id est unitas vocis cum pluralitate significationis, quia significatio ad placitum est, non naturalis. Vide etiam quæ dicuntur in Logica, q. XXIII, art. IV, circa secundum argumentum.

Et adverte quod Aristoteles definivit, in *Anteprædicamentis*, æquivoca "quorum nomen commune est, ratio vero significata, diversa", quia illa definitio dabatur de rebus significatis per nomen æquivocum, vel univocum, quæ dicuntur æquivoca *æqui-*

vocata, id est æquivoce significata. Nos vero definivimus hic terminos æquivoce, vel univoce significantes, qui dicuntur æquivoca *æquivocantia*, id est æquivoce, vel univoce significantes.

Dividitur æquivocum in æquivocum *a casu* et *a consilio*. Primum est simpliciter æquivocum, et convenit ei definitio data. Secundum est analogum, et est id quod significat sua significata ut sunt unum secundum quamdam proportionem, et non simpliciter, sicut *sanum* dictum de animali, et de herba. De his tractamus in Logica, q. XIII et XIV.

In præsentī nota duas regulas pro analogis. Prima: Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato; sicut dicendo *homo*, et nihil addendo quod restringat, vel determinet, stat pro homine vivo, non pro picto. Secunda: In analogis, vel æquivocis talia sunt subjecta qualia permittuntur a suis prædicatis, vel restrictionibus, id est quando nomen significat plura, determinatur ad standum pro

aliquo juxta exigentiam prædicati, vel restrictionis, ut si dicas: Canis latrat, stat pro cane qui est animal. Has regulas explicamus in Logica, quæst. XIII, art. 2.

Tertia divisio termini est in *categorematicum*, et *syncategorematicum*, quasi latine dicas, *significativum* seu prædicativum, et *consignificativum*. Categorematicus est qui aliquid per se significat. Ubi *ly per se* conjungendum est cum *ly aliquid*, id est significat aliquid quod repræsentatur ut *aliquid per se*, id est non ut adverbium, aut modificatio, sed ut res quædam, sicut cum dico *homo*. Terminus syncategorematicus est qui aliquid significat, ut adverbium velociter, faciliter, signum omnis, quidam, etc. Et dicitur aliquid significare non quia vere et proprie non significet, sed quia significatum ejus non repræsentatur ut res per se, sed ut modus rei, id est exercendo modificationem alterius rei.

CAPUT QUARTUM.

De aliis divisionibus terminorum.

Quarta divisio est termini categorematici in varias subdivisiones, quarum una non subordinatur alteri, sed quasi ex æquo conveniunt termino. Et reduci possunt istæ subdivisiones ad quinque præcipuas. Prima est: Terminus categorematicus, alius *communis*, alius *singularis*. Terminus communis est qui significat plura divisim, ut homo. Et intelligimus *plura divisim*, id est communicabiliter ad plura; significat enim aliquid quod vel ex parte rei significatæ, vel saltem ex modo concipiendi non repugnat intelligi ut communicatum pluribus, et quasi diviso modo in illis; qua ratione etiam hoc nomen *Deus* est terminus communis, propter modum significandi illum ex parte nostri conceptus, ut explicamus in Log., q. V, art. 3. Terminus singularis est, qui unum tantum significat, ut Petrus, hic homo; id est, qui non habet significatum communicabile pluribus, nec etiam ex modo significandi. Et hic adjungitur divisio termini in *collectivum*, et *divisivum*. Collectivus, qui in singulari plura copulativim significat, ut *ly populus*, *Salmantica*, etc., quia aggregantur ex pluribus. Divisivus, qui unum in singulari, vel plura divisim significat, ut Petrus, homo.

Secunda subdivisio: Terminus categorematicus, alius *absolutus*, alius *connotativus*. Absolutus, qui significat aliquid per modum per se stantis, id est ad modum substantiæ, sive in se substantia sit, ut homo, sive ad modum substantiæ, ut si accidens sine subjecto concipiatur, ut albedo. Connotativus, qui significat aliquid per modum alteri adjacentis,

ut album, cæcus. Unde connotativum debet habere unum significatum principale, et in recto, quod est idem cum suo absoluto, ut album significat albedinem; et aliud in obliquo, scilicet illud cui adjacet, et in quo invenitur. Et non significat connotativum in obliquo, et de connotato, nisi illud cui vere convenit, non cui imaginario, et falso. Nec sufficit connotare objectum sicut scientia, sapientia, quæ sunt absoluta, et tamen respiciunt objecta sua, et connotant illa; sed debet connotare subjectum in quo invenitur. Et cave ne confundas *connotativum*, *concretum* et *adjectivum*, nam concretum solum opponitur abstracto, et potest inveniri in termino absoluto, ut homo est concretum, et absolutum. Dicitur ergo concretum, quod significat aliquid tanquam constitutum ut quod, sicut homo, abstractum vero, quod significat aliud, ut quo constituitur, sicut humanitas. Adjectivum etiam opponitur substantivo, non connotativo, unde potest inveniri connotativum quod non sit nomen adjectivum, ut pater, creator, licet omne adjectivum sit connotativum.

Tertia subdivisio: Terminus categorematicus, alius *primæ intentionis*, alius *secundæ intentionis*. Terminus primæ intentionis est qui significat aliquid secundum quod habet in re, vel in suo proprio statu, id est secluso statu quem habet in intellectu, et prout conceptum, sicut album, homo ut in re. Terminus secundæ intentionis est, qui significat aliquid secundum id quod habet per conceptum mentis, et in statu intellectus, sicut species, genus, et

alia similia quæ Logicus tractat. Et dicuntur ista primæ et secundæ intentionis, quia id quod convenit alicui secundum se est quasi primum in illo, et status proprius; quod vero convenit alicui secundum quod est intellectum est quasi secundum, et secundus status superveniens primo, et ideo vocatur secundæ intentionis, quasi secundi status.

Quarta subdivisio: Terminus categorematicus, alius *complexus*, alius *incomplexus*. Terminus complexus est terminus cujus partes sunt per se significativæ, ut homo albus. Terminus incomplexus, cujus partes non sunt significativæ seorsum, ut homo. Et nota duo: Primum, quod terminus complexus etiam potest esse oratio; sed sub alio modo et formalitate est oratio, sub alio est terminus. Est oratio quando considerantur illæ partes significativæ ut componentes unum totum, quia quasi attribuendo unum alteri sistit ibi intellectus, ut in quodam toto composito. Est terminus quando considerantur illæ partes significativæ non ut componentes totum, sed ut facientes quamdam partem compositam ex aliis partibus, ordinabilem tamen de se ad componendum totum; sicut caput est pars hominis, composita tamen ex aliis partibus, ut oculis, auribus, ore, etc. Secundum est quod, ut terminus sit complexus debet habere partes significativas per se, id est habentes et exercentes suam signifi-

cationem etiam intra ipsum complexum quod componunt, ita quod si aliqua pars deponeretur a sua significatione, complexum destrueretur. Unde præcipua ratio termini complexi est, quod suæ partes subordinantur pluribus conceptibus, ut docet S. Thomas, I *Periherm.*, lect. IV. Qua ratione termini compositæ, figuræ ut *equifer*, *legifer*, etc., apud Dialecticum sunt incomplexi, quia subordinantur unico conceptui incomplexo, et unica significatione sunt impositi; ita quod, licet equus deponeretur a sua significatione in se ipso, adhuc ly *equifer* significaret idem.

Quinta divisio pertinet ad comparisonem terminorum inter se: Nam alii sunt *impertinentes*, seu *disparati*, idest quorum unus nec alterum infert, nec alteri repugnat, ut album, et dulce, doctus, et justus. Alii sunt *pertinentes*, id est quorum alter alterum infert, vel alteri repugnat; et ideo dividuntur in *pertinentes sequela*, et *pertinentes repugnantia*. Pertinentes sequela, quia se consequuntur, et comitantur, ut homo et risibile; pertinentes repugnantia, quia opponuntur, et repugnant inter se, ut videns, et cæcum, calidum, et frigidum. De pertinentibus repugnantia agitur in *Postprædicamentis*, in cap. de oppositis, et infra, agendo de oppositione propositionum; et ideo hic supersedendum est.

CAPUT QUINTUM.

De nomine.

Fecimus hucusque de termino tanquam de simplici parte propositionis, et complexente in se omnes partes propositionis, etiam minus principales, quomodocumque illæ partes sint. Nunc specialiter descendimus ad partes principales, quibus ipsa oratio de necessitate construitur; et dividimus illas non secundum varium modum significandi, sicut hucusque fecimus de termino, sed secundum diversum modum componendi et construendi orationem; quæ apud Dialecticum sunt duæ, scilicet *nomen* et *verbum*, de quibus agit Aristoteles, in I *Periherm.* Et ut notat S. Thomas, ibid., lectio, I, sola ista duo considerantur a Dialectico ut partes orationis, prætermis aliis, quia solum ista, scilicet nomen et verbum de necessitate requiruntur ad enuntiationem, eo quod sine illis nec simplex enuntiatio stare potest. Nomen ergo componit enuntiationem tanquam extremitas, verbum tanquam uniens et medium copulans; et sic habent diversum modum in construendo propositionem.

Nomen ergo definitur ab Aristotele: "Quod est vox significativa ad placitum sine tempore, cujus

nulla pars significat separata, finita, et recta." Ita definit Aristoteles, I *Periherm.*, et ibi explicat S. Thomas, lect. IV. Primæ tres particulæ sunt expositæ in definitione termini scilicet *vox significativa*, et *ad placitum*. Reliquæ quatuor sunt propriæ nominis, et discriminant nomen ab his quæ proprie nomina non sunt. Illa ergo particula *sine tempore* distinguit nomen a verbo, quod significat cum tempore, ut cap. sequenti videbitur; et ideo ly *sine tempore* in nomine non excludit tempus, ut rem significatam, sed significationem cum tempore tanquam modum significandi, quia nomen significat rem ut extremum stans, verbum ut fluens, seu uniens, et agens; omnis autem actio tempore et motu decurrit. Dicitur, *cujus nulla pars significat separata*, ad excludendum orationem, et terminum complexum; illam, quia oratio non est nomen, sed componitur ex nomine; istum, quia terminus complexus non est nomen, sed plura nomina; eadem autem ratio est entis, et unius entis.

Finita ponitur ad excludendum nomina infinita, ut non homo. Ubi nota quod ly non homo, si sumatur in vi duarum dictionum tanquam negatum, est

Index

hujus tomi I

Prologus.....	7
---------------	---

PRIMA PARS ARTIS LOGICÆ.

SUMMULÆ

Li. I- De his quæ spectant ad primam operationem intellectus.....	8
--	----------

Cap. I- De definitione termini.....	8
Cap. II- Definitio et divisio signi.....	9
Cap. III- De quibusdam divisionibus terminorum.....	10
Cap. IV- De aliis divisionibus terminorum.....	11
Cap. V- De nomine.....	12
Cap. VI- De verbo.....	13

Li. II- De his quæ pertinent ad secundam operationem intellectus.....	15
--	-----------

Cap. I- De oratione in communi et ejus divisione.....	15
Cap. II- De modo sciendi.....	15
Cap. III- De definitione.....	16
Cap. IV- De divisione.....	17
Cap. V- De argumentatione.....	18
Cap. VI- De propositione sive enuntiatione.....	19
Cap. VII- De divisionibus propositionis.....	20
Cap. VIII- De materia propositionum.....	22
Cap. IX- De proprietatibus propositionis, quo ordine tractandæ sunt.....	22
Cap. X- De suppositione.....	23
Cap. XI- De divisionibus suppositionis.....	24
Cap. XII- Regulæ suppositionis.....	26
Cap. XIII- De relativis.....	27
Cap. XIV- De ampliacione, restrictione, alienatione.....	28
Cap. XV- De appellatione.....	30
Cap. XVI- De oppositione.....	31
Cap. XVII- De conditionibus requisitis ad species oppositarum propositionum, et regulis cognoscendi ipsas oppositiones speciales.....	32
Cap. XVIII- De æquipollentia propositionum.....	34
Cap. XIX- De conversione propositionum.....	35
Cap. XX- De modalibus.....	35
Cap. XXI- De quantitate, qualitate, oppositione et æquipollentia modalium.....	36
Cap. XXII- De reductione modalium ad suas de inesse.....	39
Cap. XXIII- De hypotheticis propositionibus.....	39
Cap. XXIV- De exponibilibus.....	41

Li. III- De tertia operatione intellectus.....	43
---	-----------

Cap. I- De consequentia et divisione ejus.....	43
Cap. II- De inductione.....	43
Cap. III- De ordine et modo resolvendi terminos per ascensum et descensum.....	44
Cap. IV- De syllogismo ejusque materia et forma.....	45
Cap. V- De divisione syllogismi penes materiam et formam.....	46
Cap. VI- Explicantur omnes tres figuræ et modi syllogismorum.....	47

Cap. VII- De reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos.....	48
Cap. VIII- De syllogismo expository.....	51
Cap. IX- De modo inveniendi medium.....	51
Cap. X- De principiis, quibus innititur tota ars syllogizandi.....	52
Cap. XI- Quibus principiis universaliter innitatur bonitas consequentiæ.....	53
Cap. XII- De principiis defectuum malæ consequentiæ.....	54
Cap. XIII- De defectibus in particulari.....	55
Cap. XIV- De fallaciis.....	58

ILLUSTRATIONES

Qu. I- De termino.....	60
-------------------------------	-----------

Art. 1- Utrum recto ordine doctrinæ incipiat Dialectica a termino.....	60
Art. 2- Utrum sit bona definitio termini enunciativi, et in quo ejus formalitas consistat.....	63
Art. 3- Utrum definitio termini syllogistici bona sit; et quæ ejus formalitas.....	66
Art. 4- Quod sit definitum termini, et pro quo supponatur.....	69
Art. 5- Utrum voces significant per prius conceptus, an res.....	72
Art. 6- Utrum terminus habeat aliquam divisionem essentialem.....	74

Qu. II- De nomine.....	77
-------------------------------	-----------

Art. 1- Quomodo intelligenda sit illa particula: Cujus nulla pars significat separata.....	77
Art. 2- Utrum nomen infinitum sit nomen.....	78
Art. 3- Utrum casus obliqui recte excludantur a ratione nominis.....	80

Qu. III- De verbo.....	83
-------------------------------	-----------

Art. 1- Quid sit significare cum tempore, et absolvi a tempore.....	83
Art. 2- Utrum verbum infinitari possit intra propositionem.....	85

Qu. IV- De oratione et modo sciendi.....	87
---	-----------

Art. 1- Utrum sit bona definitio orationis, et quod sit ejus definitum.....	87
Art. 2- Utrum definitio definitionis recte sit tradita.....	89
Art. 3- Utrum definitio divisionis et ea quæ ad divisionem pertinent recte tradantur.....	93

Qu. V- De enuntiatione.....	95
------------------------------------	-----------

Art. 1- In quo consistat ratio enuntiationis in communi.....	95
Art. 2- Utrum divisio in hypotheticam et categoricam sit essentialis et univoca.....	98
Art. 3- Utrum divisiones in affirmativam et negativam, in universalem et particularem sint bonæ et essentielles.....	100

Qu. VI- De suppositione et aliis proprietatibus	
--	--

partium enunciationis.....104

- Art. 1- Utrum definitio suppositionis sit bona.....104
 Art. 2- Utrum suppositio impropria reperiatur in conceptu mentis ultimo.....107
 Art. 3- Quæ sint notanda circa alias species suppositionis et proprietates logicales.....110
 Art. 4- Utrum regulæ appellationis traditæ in textu veræ sint.....112

Qu. VII- De oppositione et conversione propositionum.....115

- Art. 1- Utrum oppositio contradictoria sit maxima inter omnes oppositiones.....115
 Art. 2- Utrum dari possint aliquæ contradictoriæ quæ simul sint veræ aut falsæ.....116
 Art. 3- Utrum regulæ conversionis sint recte assignatæ.....121

Qu. VIII- De consequentia et syllogismo.....124

- Art. 1- Utrum recte assignetur differentia inter consequentiam bonam et malam.....124
 Art. 2- Utrum inductio sit consequentia formalis...125
 Art. 3- Utrum conclusio sit de essentia syllogismi, an solum præmissæ.....127
 Art. 4- Utrum syllogismus recte dividatur in perfectum et imperfectum.....128
 Appendix- De simplicitate aut compositione propositionis categoricæ.....128

SECUNDA PARS ARTIS LOGICÆ.

Qu. I- De Logica, qualis sit et ad quæ se extendat.....134

- Art. 1- Utrum Ars Logicæ sit necessaria simpliciter ad alias scientias adquirendas.....134
 Art. 2- Utrum Logica sit vera scientia et ars.....137
 Art. 3- Utrum objectum formale et adæquatum Logicæ sit ens rationis, quod est secunda intentio...138
 Art. 4- Utrum Logica sit scientia speculativa vel practica.....144
 Art. 5- Quomodo distinguatur Logica docens et utens.....149

Qu. II- De ente rationis logico, quod est secunda intentio.....154

- Art. 1- Quid sit ens rationis in communi, et quotuplex.....154
 Art. 2- Quid sit secunda intentio et relatio rationis logica, et quotuplex.....157
 Art. 3- Quid sit distinctio et unitas rationis ratiocinatæ et ratiocinantis.....159
 Art. 4- Per quam potentiam et per quos actus fiant entia rationis.....163
 Art. 5- Utrum Deus formet entia rationis.....167

Qu. III- De universali secundum se.....172

- Art. 1- Explicatur diversa acceptio universalis et definitio illius.....172
 Art. 2- Utrum universale materialiter sumptum et pro subjecto inveniatur a parte rei.....173
 Art. 3- Utrum unitas formalis ut distincta a singulari conveniat naturæ ante operationem intellectus.....177

- Art. 4- Utrum aptitudo et indifferentia ad multa conveniat rebus extra operationem intellectus.....181
 Art. 5- An consistat essentialiter universalitas in relatione.....184
 Art. 6- Utrum gradus metaphysici in qualibet re distinguantur sola distinctione rationis, an ex natura rei.....187

Qu. IV- De causa universalis.....191

- Art. 1- Utrum beneficio intellectus agentis in specie ab ipso producta repræsentetur universale metaphysicum.....191
 Art. 2- Utrum universale metaphysicum in actu cognitum fiat per actum absolutum intellectus, et universale logicum per comparativum.....193

Qu. V- De actu universalis, quid est prædicari de multis.....199

- Art. 1- Quid sit in natura universali esse in multis et prædicari de multis.....199
 Art. 2- Quid sit prædicatio et quid ad ejus verificationem requiratur.....200
 Art. 3- Quomodo requirantur multa, ut aliquid dicatur universale vel commune.....203
 Art. 4- Quomodo verificentur prædicationes in concretis et abstractis substantialibus.....205
 Art. 5- Quomodo verificentur prædicationes in concretis et abstractis accidentalibus.....208

ISAGOGE PORPHYRII.

- Textus Isagogis.....212

Qu. VI- De divisione universalis in quinque prædicabilia.....214

- Art. 1- Utrum hæc divisio sit bona et adæquata.....214
 Art. 2- Utrum hæc divisio sit generis in species et immediata.....217

Qu. VII- De genere.....220

- Art. 1- Utrum definitio generis tradita a Porphyrio sit bona.....220
 Art. 2- Quodnam sit definitum in definitione generis, intentio ipsa, vel subjectum, vel ex utroque compositum.....223
 Art. 3- Quomodo genus dicatur totum potentiale et a materia desumi.....227

Qu. VIII- De specie prædicabili et subjicibili....232

- Art. 1- Utrum species constituatur in ratione speciei per rationem subjicibilis, vel prædicabilis.....232
 Art. 2- Explicantur definitiones speciei.....235
 Art. 3- Utrum possit dari species subjicibilis quæ non sit prædicabilis de multis, sed tantum habeat unum individuum.....236
 Art. 4- Utrum species possit conservari in uno tantum individuo, et genus in una tantum specie.....241

Qu. IX- De individuo.....245

- Art. 1- Utrum definitiones individui recte explicentur.....245
 Art. 2- Quid sit individuum in communi, seu individuum vagum.....248

Qu. X- De differentia communiter dicta, et ut ter-

tium prædicabile est.....	252
Art. 1- Utrum bene dividatur differentia in communem, propriam et propriissimam.....	252
Art. 2- Utrum definitiones differentiae tertii prædicabilis sint bonæ.....	255
Art. 3- Utrum differentia dicatur universalis respectu suæ speciei, an respectu inferiorum talis speciei.....	258
Art. 4- Utrum differentiae superiores et genericæ includantur in differentiis atomis et de illis prædicentur.....	260
Qu. XI- De proprio.....	263
Art. 1- Explicatur natura proprii, ejusque divisiones expenduntur.....	263
Art. 2- Quid sit proprium quantum prædicabile, et respectu quorum sumatur.....	267
Qu. XII- De accidente quinto prædicabili.....	270
Art. 1- Utrum definitiones et divisiones accidentis recte sint traditæ a Porphyrio.....	270
Art. 2- Quomodo accidens dicatur quantum prædicabile, et respectu quorum inferiorum.....	273
LIBER PRÆDICAMENTORUM.	
Textus Antepædicamentorum.....	276
Qu. XIII- De antepædicamentis et analogis.....	278
Art. 1- Quid sint antepædicamenta et cur de illis hic egerit Aristoteles.....	278
Art. 2- De definitione et divisione æquivocorum.....	279
Art. 3- Quid et quotuplex sit analogia.....	282
Art. 4- Explicantur conditiones horum analogorum.....	284
Art. 5- Utrum in analogis detur unus conceptus ab inferioribus præcisus.....	287
Qu. XIV- De ente prædicamenti, et divisione in decem prædicamenta.....	294
Art. 1- Quid sit prædicamentum, et quid requiratur ut aliquid sit in prædicamento.....	294
Art. 2- Utrum ens sit univocum vel analogum ad decem prædicamenta.....	296
Art. 3- Qua analogia ens sit analogum.....	301
Art. 4- Utrum accidens sit univocum ad novem genera.....	302
Art. 5- Utrum sit adæquata et bona divisio in decem prædicamenta.....	305

Summa Textus Aristotelis de Prædicamentis.....307

Qu. XV- De substantia prædicamentali.....	309
Art. 1- Quæ sit formalis ratio constitutiva substantiæ prædicamentalis.....	309
Art. 2- Utrum bene dividatur substantia in primam et secundam.....	311
Art. 3- Quomodo explicandæ sunt definitiones primæ et secundæ substantiæ.....	315
Art. 4- Quænam rejiciantur, et ponantur in hoc prædicamento.....	316
Art. 5- Utrum suscipere contraria sit proprium quarto modo substantiæ.....	318

Qu. XVI- De quantitate.....	320
Art. 1- Quæ sit propria et formalis ratio quantitatis.....	320
Art. 2- Utrum quantitas discreta sit vera species quantitatis.....	326
Art. 3- Utrum tempus et motus, locus et oratio rejiciantur a speciebus quantitatis.....	334
Art. 4- Utrum linea, superficies et corpus sint veræ species quantitatis.....	337
Qu. XVII- De prædicamento relationis.....	340
Art. 1- Utrum a parte rei dentur relationes, quæ sint formæ intrinsecæ.....	340
Art. 2- Quid requiratur ut aliqua relatio sit prædicamentalis.....	342
Art. 3- Quæ sint divisiones relationis prædicamentalis et ejus species.....	346
Art. 4- Utrum relatio distinguatur a parte rei a suo fundamento.....	350
Art. 5- Utrum relatio formaliter terminetur ad absolute vel ad relativum.....	353
Art. 6- Unde sumatur distinctio specifica et numerica relationis.....	356
Art. 7- Quomodo explicandæ sunt proprietates relativorum quod sint simul natura et cognitione.....	359
Qu. XVIII- De qualitate.....	362
Art. 1- Explicatur ratio formalis qualitatis et ejus definitio.....	362
Art. 2- Explicatur divisio qualitatis in quatuor species.....	363
Art. 3- Quomodo singulæ species explicandæ sint.....	365
Qu. XIX- De sex ultimis prædicamentis.....	370
Art. 1- Utrum hæc prædicamenta sint formæ absolute, vel relativæ, vel denominationes extrinsecæ.....	370
Art. 2- Quid sit actio et passio prædicamentalis.....	372
Art. 3- Quid sit prædicamentum ubi, et situs.....	375
Art. 4- Quid sit prædicamentum quando et habitus.....	378
Textus Postprædicamentorum.....	380
Qu. XX- De postprædicamentis.....	381
Art. 1- Explicantur oppositiones.....	381
Art. 2- Quid notandum circa reliqua postprædicamenta.....	382

SUPER LIBROS PERIHERMENIAS.

Qu. XXI- De signo secundum se.....	384
Art. 1- Utrum signum sit in genere relationis.....	384
Art. 2- Utrum in signo naturali relatio sit realis, vel rationis.....	389
Art. 3- Utrum sit eadem relatio signi ad signatum et potentiam.....	394
Art. 4- Qualiter dividatur objectum in motivum et terminativum.....	398
Art. 5- Utrum significare sit formaliter causare aliquid in genere efficiendi.....	404
Art. 6- Utrum in brutis et sensibus externis sit vera ratio signi.....	407

Qu. XXII- De divisionibus signi.....413

- Art. 1- Utrum sit univoca et bona divisio signi in formale et instrumentale.....413
- Art. 2- Utrum conceptus sit signum formale.....418
- Art. 3- Utrum species impressa sit signum formale.....421
- Art. 4- Utrum actus cognoscendi sit signum formale.....424
- Art. 5- Utrum sit bona divisio in signum naturale et ad placitum et ex consuetudine.....426
- Art. 6- Utrum signum ex consuetudine sit vere signum.....426

Qu. XXIII- De notitiis et conceptibus.....431

- Art. 1- Utrum notitia intuitiva et abstractiva differant essentialiter in ratione cognitionis.....431
- Art. 2- Utrum possit dari cognitio intuitiva de re physice absenti, sive in intellectu, sive in sensu exteriori.....437
- Art. 3- Quomodo differat conceptus reflexus a directo.....442
- Art. 4- Qualis sit distinctio inter conceptum ultimum et non ultimum.....445

IN LIBROS POSTERIORUM.

Summa textus utriusque libri.....448

Qu. XXIV- De præcognitis et præmissis.....450

- Art. 1- Explicatur quid sint præcognita et prænotiones.....450
- Art. 2- Utrum præmissæ efficienter influant in conclusionem, vel in alio genere causæ.....453
- Art. 3- Utrum præmissæ necessitent ad assensum conclusionis, ita quod minor simul cum conclusione cognoscatur.....456

- Art. 4- Explicatur quid sit propositio per se nota et immediata, prædicatum de omni, et per se, secundum quod ipsum.....459

Qu. XXV- De demonstratione.....463

- Art. 1- Utrum recte sit definita demonstratio ab Aristotele.....463
- Art. 2- Quid requiratur ut aliqua propositio sit demonstrabilis.....466
- Art. 3- Utrum omnis demonstratio circularis sit vitiosa.....469
- Art. 4- Quid sit demonstratio *quia* et *propter quid*, et an sit bona divisio.....471

Qu. XXVI- De scientia, tam secundum se, quam in ordine ad opinionem et fidem.....475

- Art. 1- Quid sit scientia, et quomodo distinguatur a reliquis habitibus evidentibus.....475
- Art. 2- Quid sint scientia subalternans et subalternata, et quomodo differant inter se.....477
- Art. 3- Utrum scientia subalternata sit vere et proprie scientia, etiamsi non continuetur cum subalternante.....480
- Art. 4- Qui sint habitus inevidentes, et quomodo inter se differant.....482
- Art. 5- Utrum opinio et fides cum scientia intrinsece repugnent.....485

Qu. XXVII- De unitate et distinctione scientiarum.....492

- Art. 1- Unde sumatur unitas vel diversitas specifica scientiarum in ratione scibilis.....492
- Art. 2- Utrum scientia sit una simplex qualitas et habitus.....499

Achevé d'imprimer aux Pays-Bas
par Pumbo.fr,
le 19 septembre 2025,
en la fête de saint Janvier et ses compagnons

Dépôt légal : septembre 2025
ISSN : 2681-6954 (JT n°1)